

การศึกษาอัตลักษณ์ไทหล่มเพื่อเป็นแนวทางการออกแบบปรับปรุง พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดโพธิ์ทองน้ำครั่งแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม ทางวัตถุโบราณ จังหวัดเพชรบูรณ์

The Study of Thai Lom Identity for Redesigning Wat Pho Thong Nam Krung Local Museum, the Antique and Cultural Tourist Attraction of Phetchabun Province

ดวงฤทัย ตีสุข*

Duangruthai Teesuk*

Received: October 3, 2022

Revised: February 19, 2023

Accepted: March 01, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ และวัฒนธรรมเชิงวัตถุของชาวไทหล่ม อำเภอลำหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อศึกษาแนวคิด และความต้องการการออกแบบปรับปรุงพิพิธภัณฑ์แบบชุมชนมีส่วนร่วม และเพื่อเสนอแนะแนวทางการออกแบบตกแต่งภายในพิพิธภัณฑ์ โดยมีวิธีเก็บข้อมูล 4 ส่วน ดังนี้ 1) การศึกษาเอกสาร ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมไทหล่ม 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก ด้านแนวคิดการออกแบบปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ร่วมกับผู้นำชุมชน จำนวน 10 คน 3) การเก็บแบบสอบถาม ด้านความต้องการการออกแบบปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ จำนวน 100 คน และ 4) การประเมินผลการออกแบบพิพิธภัณฑ์จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50 คน และผู้เชี่ยวชาญในการออกแบบ จำนวน 10 คน

จากผลการศึกษา พบว่า อัตลักษณ์ไทหล่มที่มีคุณค่า มี 2 ประเภท ดังนี้ 1. อัตลักษณ์วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ อัตลักษณ์วัฒนธรรมการแห่ปราสาทผึ้งและอัตลักษณ์วัฒนธรรมการแทงหยวก 2. อัตลักษณ์วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ แบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้ 1. อัตลักษณ์สถาปัตยกรรมบ้านเรือนและสถาปัตยกรรมทางศาสนา ได้แก่ เรือนไม้พื้นถิ่นไทหล่มรูปแบบผสมไทย-ลาว และสิมวัดโบราณ ศิลปะจิตรกรรมฝาผนังโบราณแบบศิลปะล้านช้างของวัดศรีมงคล (บ้านนาทราย) 2. อัตลักษณ์ภูมิปัญญาผ้าขึ้นหัวแดงตีนก่านที่มีลวดลายธรรมชาติอันเป็นเอกลักษณ์ โดยชุมชนมีแนวคิดการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ 6 หลักการ ดังนี้ 1. การออกแบบที่มีจุดเด่นทางอัตลักษณ์และสร้างการจดจำได้ง่าย 2. การออกแบบที่สร้างพื้นที่เชื่อมโยงชุมชน 3. การออกแบบที่ใช้งานได้สะดวก 4. การออกแบบที่ดูแลรักษา

* อาจารย์ประจำ ภาควิชาสถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110 ประเทศไทย

* Department of Interior Architecture, Faculty of Architecture, Rajamangala University of Technology Thanyaburi, Pathum Thani 12110, Thailand
Corresponding author E-mail: duangruthai_t@rmutt.ac.th

ง่ายและมีความปลอดภัย 5. การออกแบบที่เรียบง่ายจากวัสดุในท้องถิ่น 6. การออกแบบที่ลดต้นทุนการก่อสร้างและการดูแล โดยมีแนวทางการออกแบบปรับปรุง พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านตามวิถีชีวิตไทหล่ม ออกแบบจัดแสดงวัตถุและข้อมูล ประเพณีให้มีความสวยงาม แบบการรักษาความเป็นของแท้ของวัตถุโบราณ โดยเน้นการจัดแสดงวัตถุให้มีจุดเด่นที่น่าสนใจ มีพื้นที่รองรับการทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน ปรับปรุงการตกแต่งภายใน โดยการใช้วัสดุและรูปทรงที่ถอดจากประเพณีการแห่ปราสาทผึ้ง ประเพณีผีตาโม่ และประเพณีสงกรานต์ไทหล่ม ด้วยการใช้วัสดุไม้ท่อนสีธรรมชาติ และการใช้แสงธรรมชาติเพื่อลดงบประมาณการดูแลพิพิธภัณฑ์

Abstract

The article is to study the identity and cultural objects of Thai Lom people in Lom Kao district, Phetchabun province. The objectives are to study ideas and needs of redesigning the museum with community's participation, as well as to make the suggestion of interior design of the museum. Data were collected by 4 methods: 1.) researching documents, history, living style and Thai Lom culture 2.) in-depth interviewing 10 community heads about the ideas of redesigning the museum 3.) questionnaires : needs of redesigning the museum from 100 persons and 4.) assessment of museum designing from 50 persons and 10 specialists.

The study results revealed 2 significant Thai Lom identities are 1.) non-material culture identity which are Prasat Phueng festival (The Incredible Wax Castle Festival) and Banana stalk carving, and 2.) material culture identity which can be divided into 2 types 1. residential architecture and religious architecture identity such as Thai Lom local wood house with Thai-Laotian mixed style and Sri Mongkol (Ban Na Sai) temple's ancient chapel (Sim in local language) with Lan Xang style's ancient mural and 2. folk wisdom of Hua Daeng Teen Kan Sinh (a kind of northern Thai and northeastern Thai handmade traditional skirt) with uniqueness of natural pattern. The community has 6 main ideas of establishing the museum: 1. representing the identity and make it memorable 2. the space relating to the community 3. the space that is convenient to use 4. the space that is easy to be managed and safe 5. the simple space made from local materials and 6. low construction budget and low maintenance. The idea of redesigning the local museum should be related to Thai Lom living. There should be the display of material and tradition information with original beauty of antique, representing the outstanding point of each antique. Also, there should be the space for community activity and improving the interior design. Prasat Phueng festival, Phi Ta Mo festival and Thai Lom Songkran festival details should be the inspiration for the interior design. For furniture, it should be in natural color tone. Lastly, the natural lighting should be applied to lower the maintenance budget.

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ ไทหล่ม พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน วัฒนธรรม วัตถุโบราณ

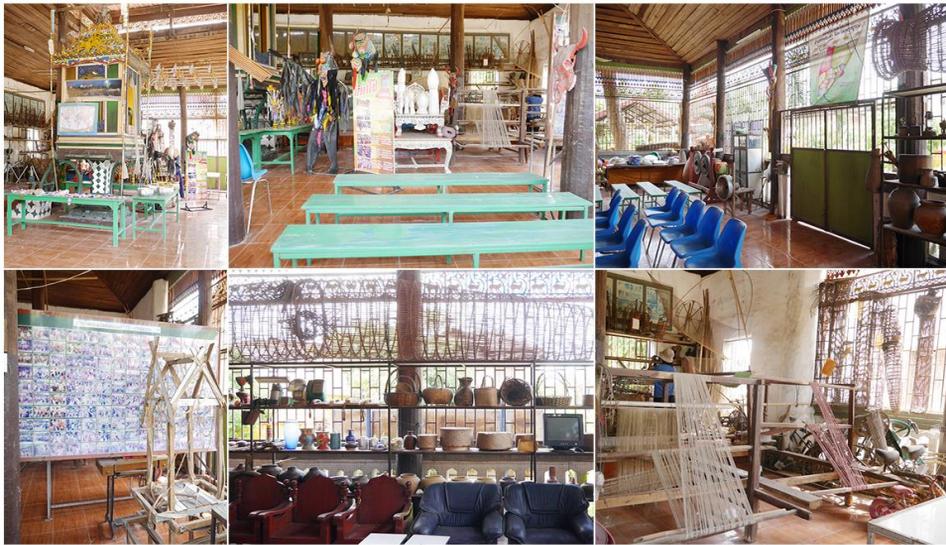
Keywords: identity, Thai Lom, folk museum, culture tourism, antiques

บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่ชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่มีการบอกเล่าเรื่องราวผ่านวัตถุสิ่งของหรือมนุษย์ โดยสามารถสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ผ่านมาในอดีต ทั้งทางด้านสังคม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และขนบธรรมเนียมต่างๆ โดยในประเทศไทยมีทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างมากนับเป็นอันดับ 3 ของภูมิภาคเอเชีย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2552) ซึ่งหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่า และเป็นสถานที่ที่มีเสน่ห์น่าสนใจในทางประวัติศาสตร์นั้นคือ การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชาวไทหล่มในอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ สถานที่ที่ทรงคุณค่าทางวัฒนธรรมอันเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเกี่ยวข้องกับ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และสถาปัตยกรรมโบราณที่ทรงคุณค่าในด้านอัตลักษณ์ และยังคงสืบทอดจนมาถึงปัจจุบัน (วิศัลย์ โฆษิตานนท์, 2557) ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตดังกล่าวเป็นจุดเด่นในการดึงดูดนักท่องเที่ยวในการสัมผัสถึงกลิ่นอายทางวัฒนธรรมวิถีไทหล่ม จนได้มีการตั้งขนานนามว่า “เที่ยวไทหล่ม เมืองสงบ มากเสน่ห์” (ทิวารรรถ ศิริเจริญ และ นันทกานต์ ศรีปลั่ง, 2560)

จากการลงพื้นที่ศึกษาบริบทพื้นที่ในอำเภอหล่มเก่า พบว่า มีสถานที่แหล่งเรียนรู้ทางวัตถุโบราณในอำเภอหล่มเก่าที่มีความน่าสนใจสำหรับการท่องเที่ยว คือ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านชุมชนวัดโพธิ์ทอง ที่ทางชุมชนได้ร่วมกันก่อตั้งและผลักดันให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวตามโครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนวัดโพธิ์ทอง ซึ่งเป็นศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาและเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีการจัดแสดงวัตถุโบราณและเครื่องมือที่ขึ้นถิ่นตามภูมิปัญญาในอดีตของไทหล่ม ที่นับว่าเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ที่มีคุณค่าแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ ความรู้ ความเข้าใจของแต่ละสังคม (ธนิช เลิศชาญฤทธ์, 2550) และมีคุณค่าทางด้านการศึกษาค้นคว้าได้ยากในปัจจุบัน รวมถึง เป็นสถานที่จัดแสดงการสาธิตภูมิปัญญาชาวบ้านให้แก่นักท่องเที่ยวที่มา เยี่ยมเยือนชุมชนอีกด้วย เช่น การสาธิตการทอผ้า การจักสาน เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันหน่วยงานในพื้นที่กระทรวงวัฒนธรรมได้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีการจัดกิจกรรมเข้าชมของหน่วยงาน อื่นๆ อย่างต่อเนื่อง และมีการแวะเวียนมาของนักท่องเที่ยวบุคคลภายนอก และนักเรียนนักศึกษาในท้องถิ่น ซึ่งได้รับความนิยมในช่วงระยะเวลาหนึ่งแต่ปัจจุบันขาดการดูแลอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจากที่ผู้วิจัยได้ทำการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับผู้แทนในชุมชน พบว่า พิพิธภัณฑ์ในปัจจุบันมีความเสื่อมโทรมตามระยะเวลาทำให้ขาดความน่าสนใจ ขาดศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยว รวมถึง ขาดการจัดองค์ประกอบการออกแบบ และการนำเสนอที่ดีในการจัดแสดงวัตถุ (ดังภาพที่ 1) โดยชุมชนนั้นมีแนวคิดในการอนุรักษ์ พื้นฟูพิพิธภัณฑ์ให้เป็น แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในชุมชนแต่ขาดผู้เชี่ยวชาญที่เป็นแกนนำในการต่อยอดแนวคิดดังกล่าว

ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงวัตถุประสงค์และความต้องการในการพัฒนาชุมชน จึงมีแนวคิดกระบวนการวิจัยการออกแบบอย่างมีส่วนร่วมที่เน้นให้ชุมชนมีบทบาทในกระบวนการสร้างแนวทางในการปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งในการสร้างเครือข่ายการพัฒนาชุมชนและการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) ที่เป็นการวางรากฐานแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมในชุมชนให้กลับมาเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวไทย ตามนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560) นับเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชนให้มีรายได้ รวมถึงเป็นการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้นอกรั้วโรงเรียนของคนในพื้นที่ให้มีความตระหนักรู้ถึงคุณค่าทางวัตถุในอดีต รวมถึงการอนุรักษ์และเผยแพร่อัตลักษณ์ของท้องถิ่น ให้เป็นที่รู้จักแก่เยาวชนรุ่นหลังที่เป็นการสืบสานวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป

ภาพที่ 1 แสดงสภาพทัศนียภาพภายในพิพิธภัณฑ์วัดโพธิ์ทองน้ำครั่งในปัจจุบัน
(ที่มา : ดวงฤทัย ตีสุข, ผู้จัดทำ)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และวัฒนธรรมเชิงวัตถุของชาวไทหล่ม อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์
2. เพื่อศึกษาแนวคิดและความต้องการการออกแบบปรับปรุงพิพิธภัณฑ์แบบชุมชนมีส่วนร่วม
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการออกแบบปรับปรุงพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านตามวิถีชีวิตไทหล่ม

กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์หลักของการศึกษาอัตลักษณ์ไทหล่มเพื่อเป็นแนวทางการออกแบบปรับปรุงพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดโพธิ์ทองน้ำครั่งแห่งท้องถิ่นอ่าวอินทนิลธรรมทางวัดกุโบราณ จังหวัดเพชรบูรณ์ คือ การส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และการส่งเสริมการอนุรักษ์วัดกุโบราณพิพิธภัณฑ์ โดยใช้กรอบแนวคิดการออกแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนมีบทบาทในกระบวนการวิจัย โดยมีส่วนร่วมในการศึกษาข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์และการสอบถามความคิดเห็นร่วมกันในขั้นตอนของการกำหนดแนวคิดและขั้นตอนการออกแบบปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ รวมถึงการประเมินการวิพากษ์ผลการออกแบบพิพิธภัณฑ์ในกระบวนการสุดท้ายที่เป็นการสะท้อนกลับในลักษณะการมีส่วนร่วม ที่เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการสร้างข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Macdonald, 2012) เพื่อให้เกิดการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกันและมีความสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาชุมชน รวมถึงเป็นการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้สำหรับแนวทางการพัฒนาและต่อยอดพิพิธภัณฑ์ รวมถึงแนวทางการอนุรักษ์ให้กับชุมชน โดยกรอบแนวคิดกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมดังกล่าว เน้นการศึกษาความต้องการของคนในชุมชนเป็นหลักเพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับผู้ใช้โดยตรง โดยใช้แนวคิดส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและแนวคิดการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เพื่อการสื่อสารความหมายและการนำเสนอ

ขอบเขตงานวิจัย

1. ขอบเขตการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูล ที่ตั้งพิพิธภัณฑ์ ตั้งอยู่เลขที่ 20 หมู่ 5 ถนนโยธาธิการ พช. 2017 ตำบลวังบาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ (ดังภาพที่ 2) โดยผู้วิจัยศึกษาอัตลักษณ์ไทหล่ม ในเขตอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์เท่านั้น เนื่องจากพื้นที่ไทหล่มตามประวัติศาสตร์ แบ่งได้ 2 บริบท ได้แก่ อำเภอหล่มเก่า และอำเภอหล่มสัก ซึ่งทั้ง 2 บริบทเป็นพื้นที่ติดต่อกันที่มีรากฐานทางวัฒนธรรม เชื้อชาติที่เหมือนกัน
2. ขอบเขตกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ คนในชุมชนหมู่ 4 และหมู่ 5 ของชุมชนบ้านน้ำครั่ง อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ เนื่องจากการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์เป็นการร่วมมือกันของทั้ง 2 ชุมชน และเป็นสถานที่ในการทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อประโยชน์ในการสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมและส่งเสริมให้คนในชุมชนใกล้เคียงมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ในชุมชนของตนเองอย่างเต็มที่
3. ขอบเขตเนื้อหา ผู้วิจัยทำการศึกษาและออกแบบตกแต่งเฉพาะส่วนของพื้นที่ภายในพิพิธภัณฑ์เท่านั้น

ภาพที่ 2 แสดงแผนที่ตั้งพิพิธภัณฑ์วัดโพธิ์ทองน้ำครั่ง จังหวัดเพชรบูรณ์
(ที่มา : ดวงฤทัย ตีสุข, ผู้จัดทำ)

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาอัตลักษณ์ไทหล่ม เพื่อเป็นแนวทางการออกแบบปรับปรุงพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน วัดโพธิ์ทองน้ำครั่ง โดยมุ่งเน้นศึกษาด้านอัตลักษณ์เพื่อทำความเข้าใจถึงบริบท วิถีชีวิต ประเพณีต่างๆ เพื่อการอนุรักษ์สรวงความเป็นของแท้ทางวัฒนธรรม และส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้กับชุมชน ประกอบด้วย

1. แนวคิดทฤษฎีอัตลักษณ์

1.1 แนวคิดอัตลักษณ์ (local identity) ที่ เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นในพื้นที่ เช่น ตราสัญลักษณ์ ประจำท้องถิ่น ประเพณี การแต่งกาย ภาษาที่ใช้พูด สถานที่ท่องเที่ยว ที่สังคมได้สร้างขึ้นจนกลายเป็นวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละพื้นที่ (เสริมศักดิ์ ขุนพล, 2558) รวมถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม 2 ประเภท ได้แก่ อัตลักษณ์วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ ที่มนุษย์คิดค้นผลิตขึ้นมา เช่น สิ่งก่อสร้าง สถาปัตยกรรม อาหาร เสื้อผ้า สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ และ

อัตลักษณ์วัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุไม่สามารถจับต้องได้ เช่น อุดมการณ์ ค่านิยม แนวคิด ความเชื่อ เป็นต้น (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2561)

1.2 แนวคิดอัตลักษณ์สถานที่ (place identity) หมายถึง ลักษณะเฉพาะของสถานที่ที่เป็นกรอบทฤษฎีในการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างสถานที่และสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ เพื่อค้นหาลักษณะเฉพาะที่แท้จริงโดยอัตลักษณ์สถานที่ต้องมีคุณลักษณะพิเศษ ในการสื่อถึงสถานที่หรือสามารถสร้างความรู้สึกร่วมกันระหว่างเจ้าของสถานที่และผู้เข้าใช้สถานที่เพื่อให้มีการจดจำและระลึกถึงเอกลักษณ์ของสถานที่ โดยมีปัจจัย 3 ประการ (Morgan and Pritchard, 1998) ดังนี้

- 1) ลักษณะทางกายภาพ หมายถึง สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีความเฉพาะเด่นชัด แตกต่างจากที่อื่น เช่น ประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อสถานที่ การตั้งถิ่นฐาน งานสถาปัตยกรรม เป็นต้น
- 2) กิจกรรมและการใช้สอย หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถานที่ผ่านการใช้งานในพื้นที่ เช่น กิจกรรมที่เกิดขึ้นต่างๆ ในชีวิตประจำวัน วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี เป็นต้น
- 3) สัญลักษณ์และความหมายของสถานที่ หมายถึง สิ่งที่เป็นตัวแทนยึดเหนี่ยวทางสังคม ทางใจ และทางวัฒนธรรม เช่น สัญลักษณ์ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถานที่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภูมิปัญญา เป็นต้น ที่ช่วยให้สถานที่นั้นเกิดลักษณะที่มีความเด่นชัดขึ้น (มาริสซา หิรัญติยะกุล และ นพดล ตั้งสกุล, 2565)

2. แนวคิดการพัฒนาพิพิธภัณฑ์

2.1 แนวคิดส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตามหลัก 5 ประการ ได้แก่ การพัฒนา บุรณะ พื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยังคงรักษารูปแบบวิถีชีวิต การพัฒนาพื้นที่ชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน การเพิ่มมาตรการอำนวยความสะดวก และสร้างความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว การเร่งฟื้นฟูความร่วมมือท้องถิ่นกับชุมชนในการจัดสรรงบประมาณ รวมถึง การแก้ปัญหา และการบริหารโดยการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับชุมชน (สวัสดี สุขเลี้ยง, 2545)

2.2 แนวคิดการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เพื่อการสื่อสารความหมายและการนำเสนอ ได้แก่ แนวคิดเพื่อการสื่อสาร เป็นการแลกเปลี่ยน ความรู้สึกนึกคิดให้เกิดความเข้าใจในความหมายเดียวกัน ประกอบด้วย เรื่องที่จะสื่อความหมาย เป็นสิ่งที่ต้องการถ่ายทอดไปยังผู้รับเรื่อง เช่น ข้อความ ภาพถ่าย เสียง สัญลักษณ์ เป็นต้น และช่องทางการสื่อความหมาย เป็นการ สื่อความหมายทางประสาทสัมผัสต่างๆ เพื่อให้เกิดการรับรู้ เช่น การเห็น การได้ยิน การดมกลิ่น และการสัมผัส และผู้สื่อความหมาย เป็นการสื่อสารของผู้สื่อสารจะต้องมีความเข้าใจถึงปัจจัยต่างๆ เช่น กลุ่มผู้รับสาร สภาพโดยรอบทางสังคม บริบท วัฒนธรรม และการอนุรักษ์สรวงความเป็นของแท้ทางวัฒนธรรม เป็นต้น โดยการออกแบบพิพิธภัณฑ์การนำเสนอข้อมูลนั้นเป็นองค์ประกอบสำคัญ ที่ประกอบด้วย สื่อการจัดแสดง เป็นการนำเสนอเรื่องราว ความรู้หรือเนื้อหาและสื่อกิจกรรม เป็นการนำวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ มาจัดแสดงรวมกันโดยใช้กิจกรรมหรือวิธีการเป็นหลักเพื่อทำให้เกิดการรับรู้ (อนุชา แผงเพชร, 2555)

วิธีการศึกษา

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลภาคเอกสารที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ไทหล่มที่มุ่งเน้นศึกษา ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ของชุมชนหล่มเก่า ได้แก่ บทความ แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกลุ่มย่อย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียด ถูกต้องและชัดเจน รวมถึงเพื่อตรวจสอบข้อมูลที่ผู้วิจัยได้รวบรวมมาก่อนหน้านี้ โดยเก็บข้อมูลร่วมกับเจ้าอาวาสวัดบ้านน้ำครั้งและพระภิกษุ

สงฆ์ รวมจำนวน 3 รูป โดยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสะดวกที่มีความสมัครใจในการให้ข้อมูล และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำชุมชนและผู้แทนสำคัญที่เกี่ยวข้อง จำนวน 7 คน โดยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง แบบกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ โดยลงพื้นที่ภาคสนาม สัมภาษณ์พิพิธภัณฑ์ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม เพื่อศึกษาปัญหาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ข้อมูลแนวคิดการพัฒนาพิพิธภัณฑ์และแนวคิดการออกแบบปรับปรุงพิพิธภัณฑ์กับผู้วิจัยอย่างมีส่วนร่วม

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามของคนในชุมชนบ้านน้ำครั่ง ได้แก่ ชุมชนหมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 จำนวน 100 ชุด ที่ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสะดวกที่มีความสมัครใจในการให้ข้อมูล โดยประเด็นในการศึกษา 2 หัวข้อ ได้แก่ แนวคิดการปรับปรุงพิพิธภัณฑ์เพื่อใช้เป็นกรอบในการกำหนดแนวทางการปรับปรุงพิพิธภัณฑ์และความต้องการด้านการออกแบบตกแต่งภายในพิพิธภัณฑ์ ในเรื่องของการออกแบบพื้นที่การใช้งาน รูปแบบบรรยากาศภายใน และการเลือกใช้วัสดุในการตกแต่งเพื่อให้มีความสอดคล้องกับความสามารถในการปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ของคนในชุมชนมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลอัตลักษณ์และวัฒนธรรมเชิงวัตถุไทหล่ม จากการเก็บข้อมูลด้านเอกสาร โดยใช้กรอบแนวคิดคุณสมบัติเฉพาะของสิ่งที่มีความโดดเด่นจากการทบทวนวรรณกรรม
2. การวิเคราะห์ข้อมูลแนวคิด และความต้องการด้านการออกแบบตกแต่งภายในพิพิธภัณฑ์ โดยเน้นการออกแบบอย่างมีส่วนร่วมกับคนในชุมชน จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการเก็บแบบสอบถาม

ขั้นตอนที่ 5 การสังเคราะห์ข้อมูลและอภิปรายสรุปผลการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางการออกแบบปรับปรุง

ขั้นตอนที่ 6 การประเมินผลการออกแบบขั้นต้น โดยเป็นขั้นตอนของการประชาสัมพันธ์การออกแบบพิพิธภัณฑ์ขั้นต้นที่ได้จากการสรุปผลการวิจัย จำนวน 1 รูปแบบ ในลักษณะของการจัดวางผังเครื่องเรือนภายในพิพิธภัณฑ์และทัศนภาพภายในพิพิธภัณฑ์ เพื่อประเมินความพึงพอใจและข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาแบบต่อไป จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50 คน ได้แก่ คนในชุมชนบ้านน้ำครั่ง หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 โดยวิธีการคัดเลือกแบบสะดวกที่มีความสมัครใจในการให้ข้อมูล และผู้เชี่ยวชาญในการออกแบบ จำนวน 10 คน ที่ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในการออกแบบพิพิธภัณฑ์ และมีความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทหล่ม จังหวัดเพชรบูรณ์

ผลการศึกษา

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาอัตลักษณ์ไทหล่มภาคเอกสารเพื่อเป็นแนวทางการออกแบบพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดโพธิ์ทองน้ำครั่งแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมวัดภูโบราณ ผู้วิจัยศึกษาอัตลักษณ์ที่มีความสำคัญที่แสดงถึงความเป็นลักษณะเฉพาะตนของวัฒนธรรม ไทหล่ม และวัฒนธรรมเชิงวัตถุชาวไทหล่ม อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

1. อัตลักษณ์วัฒนธรรม สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ 2 ประเภท ดังนี้

1.1 อัตลักษณ์วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ อันเกี่ยวกับความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณี โดยวัฒนธรรมไทหล่มนั้น มีจุดกำเนิดจากการย้ายถิ่นฐานหนีภัยของชาวลาว จากหลวงพระบาง และเวียงจันทน์ในสมัยสุโขทัย นับเป็นประวัติศาสตร์ของการเริ่มต้นของวิถีไทหล่มในยุคของพ่อขุนรามคำแหง จากหลักฐานที่ปรากฏในศิลาจารึก พ่อขุนรามคำแหงว่าเป็นเมืองนครเดิม ระยะเวลาสอง ยุคตอนต้นการขยายพื้นที่อยู่อาศัยจากภูมิภาคต่างๆ เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมล้านช้าง และวัฒนธรรมไทย หล่อหลอมเป็น “วัฒนธรรมไทหล่ม” จากทำเลที่ตั้งแบบพื้นที่ราบ และ

ภูเขาสูง ที่มีการเชื่อมต่อพื้นที่ด้วยแม่น้ำทำให้เกิดเป็นสังคมเมืองที่มีการหล่อเลี้ยงด้วยแม่น้ำเป็นหลัก อันมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับลักษณะพื้นที่ ก่อเกิดอาชีพการทำนา ทำไร่ การจับปลา การทอผ้า จนกลายเป็นแหล่งรวม วัดอุโบสถในครั้งอดีต และกลายเป็นวัฒนธรรมที่มีคุณค่า (วิศิษฐ์ โฆษิตานนท์, 2557) ซึ่งพบอัตลักษณ์ที่โดดเด่นด้านวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุเพื่อใช้เป็นแนวคิดในการออกแบบพิพิธภัณฑ์ 2 ประเด็น ดังนี้

1) อัตลักษณ์วัฒนธรรมด้านประเพณีท้องถิ่น พบว่า คนในชุมชนส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการแห่ปราสาทผึ้งนั้นมีคุณค่าโดดเด่นมากที่สุด รองลงมา คือ ประเพณีผีตาโม่ในประเพณีบุญบั้งไฟเดือนหกและประเพณีสงกรานต์

2) อัตลักษณ์วัฒนธรรมทางด้านภูมิปัญญาของไทยลุ่ม พบว่า คนในชุมชนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ศิลปะการแทงหยวก เป็นอัตลักษณ์ที่คนในชุมชนให้ความสำคัญโดดเด่นมากที่สุด

จากการศึกษาในชั้นแรกการศึกษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมไทยลุ่ม ในด้านวัฒนธรรมทางด้านประเพณีท้องถิ่น และวัฒนธรรมทางด้านภูมิปัญญาของไทยลุ่ม ผู้วิจัยได้นำองค์ประกอบทางด้านลักษณะทางกายภาพของวัฒนธรรมทั้ง 2 ด้าน มาเป็นแนวทางในการออกแบบปรับปรุงภายในพิพิธภัณฑ์ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ (ดังตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 แสดงแนวทางการออกแบบพิพิธภัณฑ์จากอัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมไทยลุ่ม

วัฒนธรรม	กิจกรรมและการใช้สอย	เอกลักษณ์ทางกายภาพ	รูปแบบสัญลักษณ์	การนำไปใช้ในการออกแบบ
1. วัฒนธรรมทางด้านประเพณีท้องถิ่น				
การแห่ปราสาทผึ้ง 	การแห่ธงไชยมงมและตุงธง		สัญลักษณ์ดอกผึ้ง รูปทรงวงกลมขอบโค้งแบบรอยหยัก โทนสีเหลืองเป็นหลัก	การนำรูปแบบดอกผึ้งปรับใช้ในการประดับตกแต่งภายในเพดาน
ประเพณีบุญบั้งไฟเดือนหก 	การแห่บุญบั้งไฟและการแห่ผีตาโม่ ผีตาโม่		หน้ากากผีโพนลวดลาย โทนสีแดง สีน้ำเงิน และสีเหลือง	การนำรูปแบบใช้ในการสื่อสารในรูปแบบหุ่นจำลอง
ประเพณีสงกรานต์ไทยลุ่ม 	การทำบุญตักบาตร สรงน้ำพระ และกิจกรรมเล่นน้ำ		ธงไชยมงมแบบสี่เหลี่ยมและแบบหกเหลี่ยม โทนสีแดง สีชมพู สีเหลือง และสีน้ำเงิน	การนำรูปแบบธงปรับใช้ในการประดับตกแต่งภายในเพดาน
2. วัฒนธรรมทางด้านภูมิปัญญาของไทยลุ่ม				
ศิลปะหัตถกรรมการแทงหยวก 	การแกะสลักกาบกล้วย		ลายแกะสลักกาบกล้วย ลวดลายดอกไม้ โทนสีแดง สีน้ำเงิน และสีเหลือง	การนำรูปแบบไปใช้ในการตกแต่ง ผนัง ช่องลม และแผ่นป้ายจัดแสดงข้อมูล

1.2 อัตลักษณ์วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ ที่เกิดจากสิ่งก่อสร้างจากความคิดของมนุษย์ ได้แก่ บ้านเรือนและเครื่องใช้ตามภูมิปัญญา ดังนี้

1) อัตลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมบ้านเรือนและสถาปัตยกรรมทางศาสนา ผลการวิเคราะห์พบว่า ลักษณะบ้านเรือน และสถานที่ทางศาสนา ได้รับอิทธิพลมาจาก “ศิลปะล้านช้าง” ของชาวลาวจากหลวงพระบาง และเวียงจันทน์ (บุษยรัตน์ ธรรมขันธ์, 2555)

(1) รูปแบบเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นไทหล่ม

บ้านเรือนนิยมสร้างด้วยไม้ มีเอกลักษณ์เป็นเรือนใต้ถุนสูง รูปทรงสี่เหลี่ยม หลังคาทรงจั่วบ้านบนบ้านมีส่วน ฝาเปิด และตีไม้ระแนงเป็นตาราง เพื่อให้อากาศผ่านได้ดี มีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นสวยงามเฉพาะถิ่นจากบรรพบุรุษตกทอด โดยมีชุมชนลักษณะเดียวกันนี้อยู่ 4 แห่งคือ ชุมชนวัดตาล ชุมชนวัดศรีสมังค์ ชุมชนบ้านพรวน และชุมชนบ้านวังเวิน ที่เป็นตัวแทนหมู่บ้านที่คงเอกลักษณ์ชาวไทหล่มลูกผสมไทย-ลาว ที่มีสถาปัตยกรรมแบบพื้นถิ่นในลักษณะเฉพาะของตัวเรือน

(2) รูปแบบสถาปัตยกรรมทางศาสนา

สถาปัตยกรรมที่เป็นศูนย์รวมของชุมชน ในเขตตำบลหล่มเก่า นั้น มีทั้งหมด 57 วัด จากการวิเคราะห์พบว่า วัดที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญและมีเอกลักษณ์ขึ้นชื่อของหล่มเก่า มีทั้งหมด 5 วัด ดังนี้ วัดตาล วัดศรีมงคล (บ้านนาทราย) วัดโพธิ์ทอง (บ้านน้ำครึ่ง) วัดศรีบุญเรือง และวัดโพธิ์พระธาตุ โดยแต่ละวัดจะมีอัตลักษณ์สถาปัตยกรรม ที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมล้านช้างที่มีจุดเด่นเดียวกัน คือ สิมวัดโบราณและศิลปะจิตรกรรมฝาผนังโบราณ (ดังตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 แสดงอัตลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมบ้านเรือนและสถาปัตยกรรมทางศาสนา

รูปแบบสถาปัตยกรรมบ้านเรือน					
					
ชุมชนบ้านของหิน	ชุมชนวัดศรีสมังค์	ชุมชนบ้านพรวน	ชุมชนบ้านวังเวิน	ชุมชนบ้านน้ำครึ่ง	
กิจกรรมการใช้สอย	เอกลักษณ์ทางกายภาพ			สัญลักษณ์สถานที่	การนำไปใช้ในการออกแบบ
สถาปัตยกรรมบ้านเรือนตามรูปแบบวิถีชีวิต		เรือนไม้ใต้ถุนสูง หลังคาทรงจั่วบ้าน มีส่วนฝาเปิดและตีไม้ระแนง ลักษณะการขัดไม้ช่องลม และการตีระแนงผนังไม้ ช่องลม ระเบียงด้วยรูปแบบดอกไม้ธรรมชาติ และลายเสาคณิต สี่เหลี่ยมโหนดน้ำตาลจากไม้ธรรมชาติ		เรือนพักอาศัยพื้นถิ่นไทหล่ม แบบศิลปะล้านช้าง	การนำเอกลักษณ์การตีระแนงไม้และลวดลายดอกไม้มาใช้ในการตกแต่งผนังและเครื่องเรือน
รูปแบบสถาปัตยกรรมศาสนา					
					
วัดตาล	วัดศรีมงคล (บ้านนาทราย)	วัดโพธิ์ทอง (บ้านน้ำครึ่ง)	วัดศรีบุญเรือง	วัดม่วงเย็น	
กิจกรรมการใช้สอย	เอกลักษณ์ทางกายภาพ			สัญลักษณ์สถานที่	การนำไปใช้ในการออกแบบ
สถาปัตยกรรมเพื่อการประกอบพิธีทางศาสนา		- รูปแบบสถาปัตยกรรมเชิงช่างของงานศิลปกรรมแบบดั้งเดิมของโบสถ์เก่า (สิม) ภาพจิตรกรรมฝาผนัง โทนสีแดง สีส้มสีเหลือง สีม่วง และสีน้ำเงิน - ลวดลายทางศาสนาแบบศิลปะล้านช้าง		สถาปัตยกรรมยุคสุโขทัย อยู่อาศัยด้วยศิลปะล้านช้าง	การนำเอารูปแบบศิลปกรรมฝาผนังโทนสีส้มเหลืองมาใช้ในการตกแต่งบรรยากาศภายในพิพิธภัณฑ์

2) อัตลักษณ์ด้านสิ่งของทางภูมิปัญญา ผลการวิเคราะห์ พบว่า สิ่งของเครื่องใช้ภายในพิพิธภัณฑ์วัดโพธิ์ทองน้ำครั่ง นับเป็นวัตถุทางวัฒนธรรม ประเภทงานช่างฝีมือดั้งเดิมทางภูมิปัญญาที่แสดงถึงทักษะของงานฝีมือตามอัตลักษณ์ไทหล่ม อันมีคุณค่าและมีความโดดเด่น 4 ประเภท ดังนี้

(1) ผ้าขึ้นไทหล่ม จากปรากฏที่จิตรกรรมฝาผนังวัดศรีมงคล (วัดบ้านนาทราย) มีลักษณะดังนี้ รูปแบบผ้าขึ้น ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ หัวขึ้น ตัวขึ้น และตีนขึ้น ในรูปแบบทอสี 5 สี คือ ครั่ง(แดง) คราม (น้ำเงิน) เข(เหลือง) เขียว และดำ รูปแบบลวดลาย มีเอกลักษณ์การทอลวดลายจากธรรมชาติ สรุปลงได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1) ลวดลายหลัก จำนวน 9 ลาย ได้แก่ 1. ลายปราสาทผึ้ง 2. ลายหงส์ (เสาทลา) 3. ลายขอ 4. ลายขาเป๋ย 5. ลายคมห้า (ตุ้ม) 6. ลายหมากจับ 7.ลายนาค 8. ลายเพียง (กระเบื้องคว่ำ-กระเบื้องหงาย) และ 9. ลายคลองเอี้ยง กลุ่มที่ 2) ลายผสม และ กลุ่มที่ 3) ลายดอกแก้วและ ลายแมงมุม

(2) เครื่องปั้นดินเผา เกิดขึ้นในสมัยตอนต้น-ตอนกลาง เมื่อ 2,300-3,000 ปี มีลักษณะ ดังนี้ รูปแบบมีเชิงฐานเตี้ย (Short ring foot) ภาชนะผิวเรียบและแบบมีการขีดลวดลายประดับบริเวณใต้คอของภาชนะ เอกลักษณ์ลวดลายคู่ขนาน ลายโค้งต่อกัน และตกแต่งลายเชือกทาบ โทนสีน้ำตาลและสีส้มอิฐ

(3) เครื่องสำริด รูปแบบเครื่องสำริดเกิดขึ้นในสมัยตอนต้น - ตอนกลาง มีลักษณะ ดังนี้ รูปแบบภาชนะทรงกระบอก และรูปแบบก้นกลม เอกลักษณ์ลวดลายแบบฝังเส้นขนานเรขาคณิต ทำเป็นช่องๆ ต่อกัน และลายพืชพรรณ เช่น ลายใบไม้และลายก้นหอย

(4) เครื่องไม้ รูปแบบเครื่องไม้ในสมัยรัตนโกสินทร์ ด้วยลักษณะ ได้แก่ รูปแบบทรงกระบอกแบบเรียบ

โดยพบว่า อัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของไทหล่มมากที่สุด คือ ผ้าขึ้นไทหล่ม อัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษชาวลาวล้านช้างในอดีต ที่มีอายุร่วม 300 ปี และยังคงสืบสานการแต่งกายในปัจจุบัน โดยมีลวดลายและโทนสีสืบจากธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ที่เรียกว่า หัวแดงตีนกำน ซึ่งเป็นลักษณะการทอลายผ้าที่เกิดขึ้นด้วย ภูมิปัญญาของชาวไทหล่ม และพบว่า วัตถุโบราณที่มีคุณค่า และเป็นจุดเด่นในวัดโพธิ์ทองน้ำครั่งมากที่สุด คือ ดวงไม้ข้าวสารในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีอายุร่วม 100 ปี และธรรมาสันที่มีอายุ 65 ปี (ดังภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 แสดงวัตถุทางภูมิปัญญาไทหล่ม จังหวัดเพชรบูรณ์
(ที่มา : ดวงฤทัย ตีสุข, ผู้ถ่ายภาพ)

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาแนวคิดในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์และความต้องการการออกแบบปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ของคนในชุมชนแบบมีส่วนร่วม ของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 คน

2. แนวทางการออกแบบปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ สามารถสรุปลงผลการวิเคราะห์ 2 ส่วน ดังนี้

2.1 แนวคิดในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์

การออกแบบปรับปรุงพัฒนาพิพิธภัณฑ์สำหรับการส่งเสริมการท่องเที่ยวของคนในชุมชน พบว่า ชุมชนมีความต้องการในการพัฒนาบูรณะพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในชุมชน โดยเน้นการท่องเที่ยวที่เป็นกา

ศึกษารูปแบบ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทหล่ม รวมถึงการอนุรักษ์วัตถุโบราณเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีแนวคิดการออกแบบ 6 หลักการ ดังนี้ 1. การออกแบบที่ช่วยพัฒนา พื้นฟู มรดกทางวัฒนธรรม และแสดงจุดเด่นทาง อัตลักษณ์ในพื้นที่ให้มีความชัดเจน สร้างการจดจำง่าย และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ชุมชนให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยังคงรักษารูปแบบวิถีชีวิต 2. การออกแบบพื้นที่ในการสร้างกิจกรรมภายในพิพิธภัณฑ์ที่มีการเชื่อมโยงกับชุมชนแบบมีส่วนร่วม 3. การออกแบบพื้นที่การใช้งานที่สะดวกเหมาะสมกับการใช้งานของทุกช่วงวัยของกลุ่มนักท่องเที่ยวและชุมชนตามหลักการออกแบบเพื่อทุกคน 4. การออกแบบพื้นที่ที่สามารถดูแลรักษาความสะอาด โดยง่าย และการจัดแสดงวัตถุค่านึงถึงความปลอดภัย 5. การออกแบบตกแต่งแบบเรียบง่าย โดยใช้วัสดุที่สามารถจัดสร้างได้ในชุมชนที่คำนึงถึงงบประมาณการก่อสร้าง และชุมชนสามารถจัดการ ดูแล และบำรุงรักษาได้โดยง่าย และ 6. การออกแบบที่ช่วยบริหารจัดการลดต้นทุนค่าไฟฟ้าในการบริหารดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์ (ดังตารางที่ 3)

2.2 ความต้องการการออกแบบปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ของคนในชุมชนแบบมีส่วนร่วม

คนในชุมชนส่วนใหญ่มีความต้องการปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ในรูปแบบเรือนพื้นถิ่นไทหล่มและออกแบบตกแต่งในรูปแบบลวดลายสัญลักษณ์ของประเพณี มากที่สุด และมีความต้องการให้พิพิธภัณฑ์มีลักษณะการใช้งานแบบที่ผู้ชมมีปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่การจัดแสดงมากที่สุด โดยต้องการให้พื้นที่ภายในพิพิธภัณฑ์ ประกอบด้วย พื้นที่นั่งฟังบรรยาย พื้นที่จัดแสดงวัตถุ พื้นที่จัดแสดงแท่นธรรมาสโนโบราณ พื้นที่นำเสนอข้อมูลวัฒนธรรมประเพณี และพื้นที่แสดงสาธิตภูมิปัญญาการทอผ้า ที่ตกแต่งด้วยโทนสีน้ำตาลธรรมชาติและโทนสีส้ม ในรูปแบบการตกแต่งตามอัตลักษณ์พื้นถิ่นแบบสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นไทหล่ม ตาม อัตลักษณ์ด้านสิ่งของทางภูมิปัญญาและอัตลักษณ์สถาปัตยกรรมทางศาสนาที่มีการนำเสนอวัตถุจัดแสดงแบบเครื่องเรือนลอยตัวและติดตั้งตายตัว โดยการใช้เทคนิคการนำเสนอที่เน้นแบบรูปภาพและหุ่นจำลอง (ดังตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามด้านแนวคิดและความต้องการในการออกแบบพิพิธภัณฑ์

หัวข้อ	แนวทางการออกแบบ	ร้อยละ	
ด้านแนวคิด	การสื่อสารด้านอัตลักษณ์	มีจุดเด่นแสดงถึงอัตลักษณ์ไทหล่มที่จดจำได้ง่าย	79
	การออกแบบพื้นที่	การสร้างกิจกรรมภายในพิพิธภัณฑ์แบบมีส่วนร่วม	81
	การใช้งาน	พื้นที่การใช้งานสะดวกและเหมาะสมกับทุกเพศวัย	70
	การดูแลรักษา	มีความสะดวกในการทำความสะอาด	72
	การออกแบบตกแต่ง	วัสดุที่จัดหาได้ง่ายในชุมชน	82
	การก่อสร้าง	รูปแบบเรียบง่ายและลดต้นทุนการก่อสร้าง	75
ด้านการออกแบบ	การออกแบบทางกายภาพ	รูปแบบสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นไทหล่ม	63
		ลวดลายสัญลักษณ์ของประเพณี	76
	ลักษณะการใช้งาน	แบบผู้ชมมีปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่การจัดแสดง	67
	พื้นที่การใช้งาน	1. พื้นที่นั่งฟังบรรยาย	53
		2. พื้นที่จัดแสดงวัตถุ	86
		3. พื้นที่จัดแสดงแท่นธรรมาสโนโบราณ	67
		4. พื้นที่นำเสนอข้อมูลวัฒนธรรมประเพณี	73
		5. และพื้นที่แสดงสาธิตภูมิปัญญาการทอผ้า	63
	โทนสี	โทนน้ำตาลธรรมชาติและโทนสีส้ม	64
	วัสดุในการตกแต่ง	อัตลักษณ์ไม้พื้นถิ่นแบบสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นไทหล่ม	67
		อัตลักษณ์ด้านสิ่งของทางภูมิปัญญา	53
อัตลักษณ์สถาปัตยกรรมทางศาสนา		44	
เครื่องเรือน	แบบผสมผสานเครื่องเรือนลอยตัวและติดตั้งตายตัว	51	
เทคนิคการนำเสนอ	แบบรูปภาพและหุ่นจำลอง	57	

ขั้นตอนที่ 3 จากผลสรุปการวิเคราะห์อัตลักษณ์ และแนวทางการออกแบบแบบอย่างมีส่วนร่วม เพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นการทดลองออกแบบพิพิธภัณฑ์สำหรับนำไปใช้ในการประเมินผลงานโดยชุมชน และผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ เพื่อหาข้อเสนอแนะแนวทางการออกแบบปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ ดังนี้

3.1 การสร้างแนวคิด (concepts for development) เพื่อเป็นการกำหนดภาพรวมในการออกแบบปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ โดยการนำผลสรุปด้านอัตลักษณ์ที่โดดเด่น และแนวทางการออกแบบแบบอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการออกแบบ สามารถสรุปได้ 3 ประเด็น ดังนี้

1) รูปร่าง (form) การสื่อสารความเป็นอัตลักษณ์ที่กลม โดยการนำรูปแบบลักษณะทางกายภาพที่เด่นชัดในลักษณะรูปร่างและลวดลายที่สามารถสื่อความหมายได้ชัดเจนในด้านของการจัดจำสัญลักษณ์วัฒนธรรมที่กลม ที่เป็นจุดเด่นมาใช้ในการออกแบบ จากประเพณีทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ รูปร่างของผีตาโม่ในประเพณีบุญบั้งไฟเดือนหก รูปร่างธรรมชาติของศิลปะลายต้นผึ้งจากประเพณีการแห่ปราสาทผึ้ง รูปร่างของ ธงไชยมงมม ตุงธงในประเพณีสงกรานต์ที่กลม และรูปร่างจากศิลปะแหงหยวก

2) รูปแบบวัสดุ (material) การสื่อสารอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของที่กลม จำนวน 3 รูปแบบ ได้แก่ อัตลักษณ์สถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นที่กลมโดยการใช้วัสดุไม้แบบพื้นถิ่นเป็นหลักในการตกแต่งเพื่อให้มีความสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ รวมถึงอัตลักษณ์ด้านสิ่งของทางภูมิปัญญา โดยการใช้วัสดุผ้าชิ้นหัวแดงตีนก่านที่กลมในการตกแต่งพื้นที่ ที่น่าอึ่งประกอบ 3 ส่วนของผ้าชิ้นที่กลมมาใช้ในการตกแต่ง และอัตลักษณ์สถาปัตยกรรมทางศาสนาโดยการใช้วัสดุผนังปูนทาสีส้มเหลืองจากการใช้วัสดุผนังในแบบสมัยอยุธยาที่มีการตกแต่งผนังของผนังโบสถ์เพื่อให้มีความสอดคล้องกับสถานที่ตั้งพิพิธภัณฑ์

3) โทนสี (color tone) การสื่อสารอัตลักษณ์ผ้าชิ้นที่กลมที่โดดเด่นของที่กลม โดยใช้โทนสี จำนวน 3 รูปแบบ ได้แก่ 1. โทนสีจากทอหัวแดงตีนก่านที่กลม ในรูปแบบโทนสี 5 สี คือ ครั่ง(แดง) คราม(น้ำเงิน) เข(เหลือง) และเขียว 2. โทนสีจากรูปแบบสถาปัตยกรรมบ้านเรือนโดยการใช้โทนสีน้ำตาลจากรวัสดุไม้ และ 3. โทนสีเหลืองจาก อัตลักษณ์สถาปัตยกรรมทางศาสนางานผนังโบสถ์เก่าศิลปะจิตรกรรมฝาผนังโบราณ แบบศิลปะล้านช้างของวัดศรีมงคล (บ้านนาทราย) ในสมัยอยุธยา (ดังภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 แสดงวัตถุทางภูมิปัญญาที่กลม จังหวัดเพชรบูรณ์
(ที่มา : ดวงฤทัย ตีสุข, ผู้จัดทำ)

จากการสร้างแนวคิดในการกำหนดภาพรวมในการออกแบบสู่การออกแบบตกแต่งภายในพิพิธภัณฑ์ ที่ใช้แนวทางการออกแบบ 6 ประการ ได้แก่ การใช้งานสะดวกการตกแต่งเรียบง่าย การคำนึงการดูแลรักษา การสร้างจุดเด่น

การสร้างกิจกรรมภายในเชื่อมโยงชุมชน และการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์แบบประหยัดค่าใช้จ่าย ตามแนวคิด ความต้องการของคนในชุมชน โดยออกแบบจัดวางผังพื้นที่ภายในให้สามารถใช้งานได้อย่างอิสระในผังแบบกริด (grid) ที่เน้นพื้นที่โล่งรองรับการใช้งานที่คล่องตัวในการรับชม แบบการรักษาพื้นที่ตัวอาคาร และวัตถุประสงค์แสดงเดิมที่จัดการ นำเสนอตามประเภทของวัตถุ โดยการออกแบบใช้องค์ประกอบที่สำคัญทางอัตลักษณ์ไทหล่ม (ดังภาพที่ 4) ที่สามารถ สื่อความหมายและการจดจำได้ง่ายมาใช้ในการตกแต่งภายในพื้นที่ภายใน โดยมีแนวทางการออกแบบพิพิธภัณฑ์ ดังนี้

1. การออกแบบพื้นที่ให้ผู้ชมสามารถใช้งานได้สะดวกและมีความเหมาะสมกับทุกช่วงวัย ตามแนวคิดการ ออกแบบเพื่อทุกคน และแนวคิดการสื่อความหมายและการนำเสนอข้อมูล โดยจัดพื้นที่สำหรับสื่อการจัดแสดงที่ เป็นการเล่าเรื่องราวและการนำเสนอข้อมูลพิพิธภัณฑ์ ที่เน้นให้ผู้เข้าชมมีความสะดวกในด้านของการเข้าถึงส่วนต่างๆ ได้อย่างอย่างอิสระ โดยออกแบบพื้นที่ให้มีการเชื่อมต่อกันเพื่อให้สะดวกต่อการเข้าถึง ที่มีลักษณะการสื่อความหมาย โดยสัญลักษณ์ ได้แก่ ข้อความ รูปภาพ หุ่นจำลอง ในรูปแบบที่เข้าใจง่าย และคำนึงถึงความปลอดภัยของวัตถุจัดแสดง รวมถึงการออกแบบพื้นที่กิจกรรมที่สามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานได้สำหรับการจัดกิจกรรมในชุมชน

2. การออกแบบตกแต่งภายในพิพิธภัณฑ์โดยการใช้วัสดุไม้ตกแต่งแบบเรือนพื้นถิ่นเพื่อให้มีความกลมกลืน กับบริบทพื้นที่ และวัสดุตกแต่งที่คนในชุมชนสามารถช่วยกันสร้างและหาได้ง่ายท้องถิ่น

3. การออกแบบที่เน้นการดูแลรักษาความสะอาดของพื้นที่โดยง่าย โดยการจัดเรียงวัตถุโบราณในตู้กระจก ที่มีความปลอดภัยและลดการสัมผัสจากการทำความสะอาด

4. การออกแบบโดยการสร้างบรรยากาศภายในพิพิธภัณฑ์ให้มีจุดเด่นโดยการใช้โทนสีส้มเข้ามาช่วยส่งเสริมบรรยากาศ ได้แก่ สีแดง เหลืองทอง น้ำเงินและเขียว มาใช้ในการตกแต่งบรรยากาศภายในพิพิธภัณฑ์แบบอัต ลักษณ์ไทหล่มที่ดึงมาจากโทนสีที่ใช้ในการประกอบพิธีในวัฒนธรรมไทหล่ม ได้แก่ วัฒนธรรมการแห่ปราสาทผึ้ง ประเพณีผีตอม่้ ประเพณีสงกรานต์ไทหล่ม และวัฒนธรรมทางด้านภูมิปัญญาของไทหล่มเพื่อสะท้อนถึงความเจริญ งดงามของสังคมไทหล่มที่มีการรักษาขนบธรรมเนียมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่มีรูปแบบการตกแต่ง ดังนี้

4.1 การตกแต่งผนัง โดยการทาสีผนังด้วยสีส้มเหลืองแบบเนื้อทรายที่เป็นการจำลองแบบผนังโบสถ์ เก่า (สีม) ของวัดนาทราย วัดเก่าแก่ของจังหวัดเพชรบูรณ์ ในสมัยอยุธยาตอนปลายแบบศิลปะล้านช้าง

4.2 การตกแต่งโครงสร้างเสาจากการถอดอัตลักษณ์ผ้าซิ่นในส่วนของหัวซิ่นไทหล่มโดยใช้สีครึ่ง(แดง) ในการตกแต่งต้นเสา

4.3 การตกแต่งประดับตกแต่งผ้าเพดาน โดยตกแต่งด้วยวัสดุไม้และตกแต่งลวดลาย ตุง ธง และดอกไม้

4.4 การตกแต่งช่องลม โดยการใช้ลวดลายฉลุธรรมชาติจากศิลปะการแทงหยวกที่เป็นการสื่อคุณค่า ทางศิลปะเป็นการสะท้อนรูปแบบวิถีชีวิต และลักษณะบ้านเปิดประตูหน้าต่างแบบการตีระแนงไม้

4.5 การตกแต่งเครื่องเรือนจัดแสดงวัตถุแบบผสมผสานด้วยวัสดุสมัยใหม่ด้วยกระจกใสและวัสดุไม้ แบบการ ตีระแนงผนังไม้ของบ้านเรือนพื้นถิ่นไทหล่ม

4.6 การตกแต่งที่นั่งฟังบรรยาย โดยการใช้ที่นั่งไม้ที่มีการใช้ผ้าซิ่นไทหล่มในรูปแบบลายตีนชิ้น

4.7 การตกแต่งแผ่นป้ายการนำเสนอข้อมูลที่เน้นการสื่อสารผ่านรูปภาพ หุ่นจำลอง และตกแต่งประดับ บน สื่อแผ่นป้ายนำเสนอข้อมูล

5. การออกแบบพื้นที่การใช้งาน โดยใช้แนวคิดการสื่อความหมายและการนำเสนอ ในลักษณะการจัดพื้นที่ เป็น 2 ส่วน เพื่อประโยชน์ในการใช้งานมากที่สุด ได้แก่ ส่วนที่ 1 พื้นที่ส่วนจัดแสดงที่เป็นการนำเสนอเรื่องราว เนื้อหา ของประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีไทหล่มในด้านต่างๆ ให้แก่กลุ่มนักท่องเที่ยว และส่วนที่ 2 พื้นที่สื่อกิจกรรม

เป็นการ จัดแสดงกิจกรรมภายในเพื่อเชื่อมโยงกับชุมชนให้มีส่วนร่วมในการเผยแพร่วัฒนธรรม เช่น การสาธิตการทอผ้า ซึ่งเป็นกิจกรรมการสาธิตที่ชุมชนนิยมจัดแสดงในช่วงเทศกาลที่สำคัญ ในบริเวณส่วนกลางพื้นที่โถงพิพิธภัณฑ์ โดยออกแบบให้พื้นที่สามารถปรับเปลี่ยนพื้นที่จัดวางที่นั่งในการทำกิจกรรมอื่นๆ ได้

6. การออกแบบพิพิธภัณฑ์โดยการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์แบบประหยัดค่าใช้จ่ายในเรื่องของค่าไฟฟ้า ที่เน้นการใช้แสงสว่าง และการระบายอากาศจากธรรมชาติ

จากแนวคิดในการออกแบบสามารถสรุปแนวทางการออกแบบพื้นที่การใช้งานภายในพิพิธภัณฑ์ ดังนี้

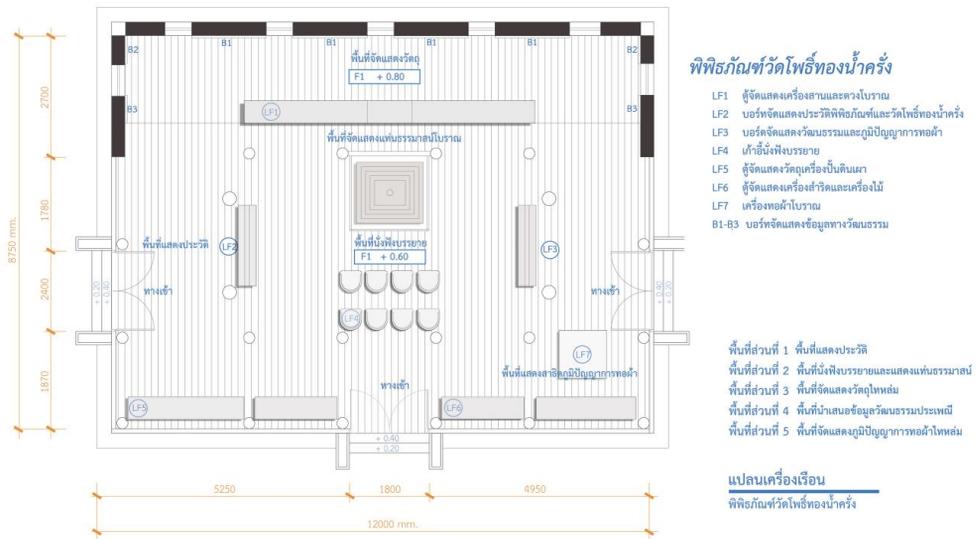
พื้นที่ส่วนที่ 1 พื้นที่โถงทางเข้า ส่วนแรกของพื้นที่ส่วนจัดแสดง ที่นำเสนอข้อมูลประวัติพิพิธภัณฑ์ โดยออกแบบให้เป็นทางเข้าหลักในส่วนพื้นที่ต้อนรับ โดยปรับปรุงพื้นที่ทางเข้าหลายทางให้มีทางเข้าหลักทางเดียว เพื่อการนำเสนอการเล่าเรื่องราวในการจัดแสดงแบบเป็นลำดับ โดยจัดให้พื้นที่ส่วนทางเข้าพบกับส่วนการจัดแสดงประวัติของพิพิธภัณฑ์วัดโพธิ์ทอง ประวัติความเป็นมาไทหล่มในส่วนแรกเพื่อให้ ผู้เข้าชมเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ และเรื่องราวความเป็นมาของพิพิธภัณฑ์ โดยออกแบบให้พื้นที่ทางเข้าให้สามารถเดินได้อย่างอิสระแบบไม่กำหนดทิศทางเดินเพื่อความสะดวกของผู้ใช้งาน

พื้นที่ส่วนที่ 2 พื้นที่นั่งฟังการบรรยายและจัดแสดงแทนธรรมาสนิโบริธาน ออกแบบให้เป็นพื้นที่นั่งฟังการบรรยายข้อมูล โดยปรับเปลี่ยนให้อยู่ในตำแหน่งศูนย์กลางของพื้นที่ที่เชื่อมต่อกับที่จัดวางธรรมาสนิโบริธานที่เป็นการอนุรักษ์สรวงความเป็นของแท้ทางวัฒนธรรมไทหล่มจุดสำคัญของพื้นที่พิพิธภัณฑ์ เพื่อให้มีความสะดวกในการใช้งาน โดยจัดให้อยู่ส่วนกลางของพื้นที่ภายในต่อเนื่องจากพื้นที่ทางเข้าเพื่อให้ผู้ใช้งานสามารถเดินชมได้อย่างทั่วถึง และเป็นพื้นที่สื่อกิจกรรมที่สามารถปรับเปลี่ยนพื้นที่บริเวณนี้ในการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชนได้

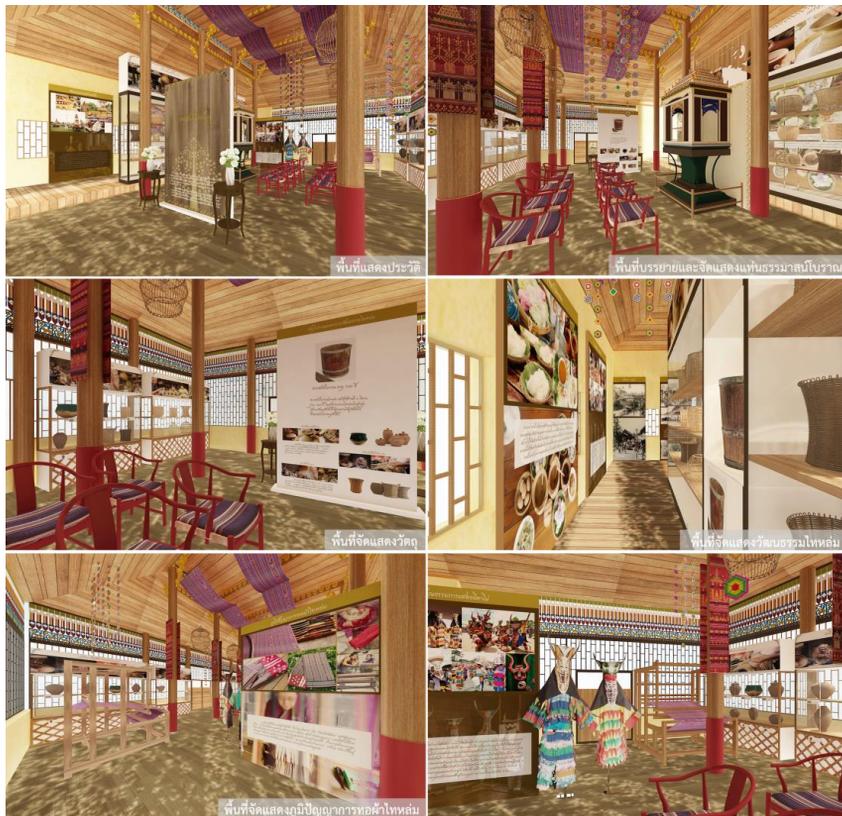
พื้นที่ส่วนที่ 3 พื้นที่จัดแสดงวัตถุ โดยออกแบบให้เป็นส่วนของการนำเสนอวัตถุโบราณ เป็นการนำเสนอตามประเภทของวัตถุ โดยแบ่งพื้นที่จัดแสดงวัตถุเป็น 2 พื้นที่ ได้แก่ ส่วนที่ 1 พื้นที่จัดแสดงเครื่องปั้นดินเผาจะอยู่ในส่วนแรก ใกล้กับบริเวณทางเข้า และพื้นที่จัดแสดงเครื่องสำริดและเครื่องไม้ และส่วนที่ 2 เป็นพื้นที่จัดแสดงวัฒนธรรมไทหล่มในด้านต่างๆ ที่ถ่ายทอดเรื่องราว โดยการจัดแสดงแบบบอร์ดรูปภาพ เพื่อการสื่อสารอย่างง่ายในการนำเสนอข้อมูลการจัดแสดงวัตถุ เครื่องสาน และดวงโบราณที่จัดอยู่ในลำดับในสุดเพื่อดึงดูดผู้เข้าชม

พื้นที่ส่วนที่ 4 พื้นที่จัดแสดงวัฒนธรรมไทหล่ม เป็นพื้นที่ให้ข้อมูลวัฒนธรรมด้านประเพณีท้องถิ่นและวัฒนธรรมทางด้านภูมิปัญญาของไทหล่มที่โดดเด่น ที่มีการอนุรักษ์สืบทอดมาถึงปัจจุบัน โดยออกแบบในการนำเสนอข้อมูลด้วยแผ่นภาพขนาดใหญ่ติดตั้งบนผนังพิพิธภัณฑ์

พื้นที่ส่วนที่ 5 พื้นที่จัดแสดงภูมิปัญญาการทอผ้าไทหล่มที่เป็นพื้นที่สื่อกิจกรรม โดยออกแบบให้เป็นพื้นที่ส่วนกลางในการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การแสดงสาธิตการทอผ้าแบบไทหล่มของกลุ่มแม่บ้านในชุมชน เป็นการสร้างกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม โดยใช้เทคนิคการจัดแสดงผ้าชิ้นไทหล่มโบราณลวดลายต่างๆ และการจัดแสดงบอร์ดรูปภาพ เพื่อการสื่อสารอย่างง่ายในการนำเสนอข้อมูล เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางภูมิปัญญาให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยังคงรักษารูปแบบวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม (ดังภาพที่ 5)

ภาพที่ 5 แสดงการจัดวางผังเครื่องเรือนภายในพิพิธภัณฑ์วัดโพธิ์ทองน้ำครั่ง
(ที่มา : ดวงฤทัย ตี๋สุข, ผู้เขียน)

ภาพที่ 6 แสดงแนวทางการออกแบบปรับปรุงทัศนียภาพภายในพิพิธภัณฑ์วัดโพธิ์ทองน้ำครั่ง
(ที่มา : ดวงฤทัย ตี๋สุข, ผู้เขียน)

ผลการศึกษาสู่แนวทางการออกแบบ ผู้วิจัยทำการศึกษาประเมินผลงานการออกแบบ โดยกลุ่มตัวอย่างจำนวน 50 คน และผู้เชี่ยวชาญในการออกแบบ จำนวน 10 คน พบว่า ผลสรุปการเปรียบเทียบประเมินผลงานการออกแบบพิพิธภัณฑ์ ของกลุ่มตัวอย่างและผู้เชี่ยวชาญมีความพึงพอใจเหมือนกันในระดับมากที่สุด ในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว และมีความพึงพอใจระดับมากในด้านการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ไทหล่ม ด้านความเหมาะสมในการจัดพื้นที่การใช้งาน ด้านความน่าสนใจในการนำเสนอข้อมูลและวัตถุ ด้านความสะดวกในการใช้งาน ด้านการก่อสร้าง ด้านการดูแลรักษา และด้านการรองรับการทำกิจกรรมร่วมกัน นอกจากนี้ยัง พบว่า กลุ่มตัวอย่างและผู้เชี่ยวชาญมีความพึงพอใจต่างกัน โดยกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจระดับมากที่สุด และผู้เชี่ยวชาญมีความพึงพอใจระดับมากในด้านการตกแต่งความสวยงาม และด้านการเป็นศูนย์กลางแหล่งความรู้ในชุมชน โดยผลสรุปภาพรวมการออกแบบพิพิธภัณฑ์ของกลุ่มตัวอย่างและผู้เชี่ยวชาญมีความพึงพอใจในระดับมาก ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับหลักการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าในการรักษาความเป็นของแท้ของวัตถุ ที่ควรคำนึงถึงการตรวจสอบสภาพแวดล้อมในพื้นที่เก็บรักษาวัตถุ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการเสื่อมสภาพ เช่น วัตถุโลหะสำริด รวมถึงการอนุรักษ์รูปแบบงานก่อสร้างในบริเวณชุมชนพื้นถิ่นที่ควรมีการส่งเสริมทักษะฝีมือช่างพื้นถิ่นในทุกระดับ โดยอาจใช้วัสดุใหม่ในการตกแต่งที่ไม่เปลี่ยนแปลงการแสดงออกของภาพลักษณ์ ผิวสัมผัส รูปทรง ไปจากโครงสร้างและวัสดุของเดิมที่สืบเนื่องมา

ตารางที่ 4 แสดงการเปรียบเทียบผลการประเมินผลงานการออกแบบพิพิธภัณฑ์

หัวข้อ	กลุ่มตัวอย่าง (N=50)		ผู้เชี่ยวชาญ (N=10)		
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	
การออกแบบ	1. ด้านการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ไทหล่ม	4.32	0.73	4.3	0.78
	2. ด้านการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว	4.7	0.46	4.6	0.49
	3. ด้านการตกแต่งความสวยงาม	4.68	0.47	4	0.45
	4. ด้านความเหมาะสมในการจัดพื้นที่การใช้งาน	4.52	0.61	4.1	0.70
	5. ด้านความน่าสนใจในการนำเสนอข้อมูลและวัตถุ	4.44	0.73	4.3	0.46
	6. ด้านความสะดวกในการใช้งาน	4.44	0.67	4.2	0.40
	7. ด้านเหมาะสมกับการก่อสร้าง	4.34	0.68	4.3	0.46
	8. ด้านความเหมาะสมในการดูแลรักษา	4.2	0.57	4.4	0.49
	9. ด้านการรองรับการทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน	4.02	0.62	4.3	0.64
	10. ด้านการเป็นศูนย์กลางแหล่งความรู้ในชุมชน	4.64	0.48	4.4	0.49
	รวม	4.39	0.60	4.29	0.53

การอภิปรายผล

การศึกษาอัตลักษณ์ไทหล่มเพื่อเป็นแนวทางการออกแบบปรับปรุงพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดโพธิ์ทองน้ำครั่งแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมทางวัตถุโบราณสามารถอภิปรายผลและสรุปแนวทางการออกแบบพิพิธภัณฑ์ ดังนี้

อัตลักษณ์ที่เป็นตัวตนเฉพาะพื้นที่หล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ แบ่งได้ 2 รูปแบบ ดังนี้

1. อัตลักษณ์วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ อันเกี่ยวกับความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณี ทั้งทางด้านอัตลักษณ์วัฒนธรรมด้านประเพณีท้องถิ่น ได้แก่ การแห่ปราสาทผึ้งที่มีคุณค่าและมีความโดดเด่นมากที่สุด และอัตลักษณ์วัฒนธรรมทาง ด้านภูมิปัญญาของไทหล่ม ได้แก่ ศิลปะการแทงหยวกที่เป็นอัตลักษณ์ที่มีคุณค่าและมีความโดดเด่นมากที่สุด ที่นับว่ามีคุณค่า ยึดเหนี่ยวทางจิตใจในการดำรงชีวิตตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2. อัตลักษณ์วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ อันเกิดจากความคิดและสิ่งที่สร้างขึ้นจากคนในชุมชน แบ่งได้ 2 รูปแบบ ดังนี้ 1.1 อัตลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรมบ้านเรือนและสถาปัตยกรรมทางศาสนา คือ อัตลักษณ์สถาปัตยกรรมบ้านเรือนพื้นถิ่น ไทหล่มในลักษณะการสร้างเรือนไม้ แบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นลูกผสมไทย-ลาว และสถาปัตยกรรมทางศาสนาแบบศิลปะ ล้านช้างที่มีคุณค่า ได้แก่ สิมวัดโบราณและศิลปะจิตรกรรมฝาผนังโบราณของวัดวัดศรีมงคล (บ้านนาทราย) และ 1.2 อัตลักษณ์ด้านสิ่งของทางภูมิปัญญา คือ การทอผ้าชิ้นหัวแดงตีนก่านที่มีลวดลายอันเป็นเอกลักษณ์

จากอัตลักษณ์ดังกล่าวคนในชุมชนส่วนใหญ่มีแนวคิดในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์และมีความต้องการในการออกแบบปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีวัตถุประสงค์ในเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมและเพื่อเป็นการรักษาความเป็นตัวตนให้คงอยู่แก่รุ่นลูกหลาน ที่มีความสอดคล้องต่อหลักแนวคิดการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยชุมชนบ้านน้ำครั่งมีแนวคิดการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ 6 หลักการ ดังนี้

1. การออกแบบที่ช่วยพัฒนา พื้นฟู มรดกทางวัฒนธรรม และแสดงจุดเด่นทางอัตลักษณ์ในพื้นที่ให้มีความชัดเจน สร้างการจดจำง่าย และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ชุมชน ให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยังคงรักษารูปแบบวิถีชีวิต
2. การออกแบบพื้นที่ในการสร้างกิจกรรมภายในพิพิธภัณฑ์ที่มีการเชื่อมโยงกับชุมชนแบบมีส่วนร่วม
3. การออกแบบพื้นที่การใช้งานที่สะดวกเหมาะสมกับการใช้งานในทุกช่วงวัยของกลุ่มนักท่องเที่ยวและชุมชน
4. การออกแบบพื้นที่ที่ดูแลรักษาความสะอาดโดยง่าย และการจัดแสดงวัตถุค่านึงถึงความปลอดภัย
5. การออกแบบตกแต่งแบบเรียบง่าย โดยใช้วัสดุที่สามารถจัดสร้างได้ในชุมชนที่ค่านึงถึงงบประมาณการก่อสร้าง ที่ชุมชนสามารถจัดการ ดูแล และบำรุงรักษาได้โดยง่าย
6. การออกแบบที่ช่วยบริหารจัดการลดช่วยลดต้นทุนค่าไฟฟ้าในการบริหารดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์

นอกจากแนวคิดในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ ชุมชนมีด้านความต้องการในการออกแบบปรับปรุงพิพิธภัณฑ์แบบมีส่วนร่วม โดยมีความสอดคล้องต่อหลักแนวคิด การพัฒนาพิพิธภัณฑ์เพื่อการสื่อสารความหมายและการนำเสนอที่เน้นการให้ความสำคัญเรื่องการสื่อความหมายและการนำเสนออัตลักษณ์ประเพณีมากที่สุด เพราะเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงตัวตนของวัฒนธรรมไทหล่ม และมีความต้องการให้พื้นที่ที่มีความสะดวกเหมาะสมกับกลุ่มผู้ใช้งานทุกช่วงวัยตามหลักการออกแบบเพื่อ ทุกคนในด้านการออกแบบพื้นที่สะดวก การสื่อความหมายที่ง่าย การออกแบบที่ค่านึงถึงความปลอดภัย และการปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งานที่หลากหลาย (ไตรรัตน์ จารุทัศน์, 2561) ในลักษณะรูปแบบการก่อสร้างที่ไม่ซับซ้อน สามารถดูแลรักษาความสะอาดได้ง่าย โดยสามารถสรุปแนวทางการออกแบบปรับปรุงพิพิธภัณฑ์จากความต้องการสู่ภาพรวมในการออกแบบปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ 4 หลักการ ดังนี้

1. การปรับปรุงพื้นที่การจัดแสดงวัตถุโบราณเพื่อสร้างจุดเด่นในพื้นที่ให้มีความชัดเจนและเป็นเอกลักษณ์ โดยออกแบบพื้นที่การใช้งานตามประเภทวัตถุจัดแสดงตามลำดับการเล่าเรื่องราวการนำเสนอตั้งแต่ประวัติความเป็นมาของ ไทหล่ม วัตถุโบราณ วัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญา เพื่อให้ผู้เข้าชมมีความเข้าใจอัตลักษณ์ไทหล่มอย่างถ่องแท้
2. การปรับปรุงพื้นที่ภายในให้มีพื้นที่การใช้งานตามความเหมาะสมของวัตถุโบราณและสามารถทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน โดยออกแบบพื้นที่ภายใน ทั้งหมด 2 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 พื้นที่การจัดแสดง ได้แก่ พื้นที่แสดงประวัติ พื้นที่นั่งฟังบรรยายและส่วนจัดแสดงแท่นธรรมาสันโบราณ พื้นที่จัดแสดงวัตถุไทหล่ม พื้นที่จัดแสดงข้อมูลวัฒนธรรมประเพณี และส่วนที่ 2 พื้นที่สื่อกิจกรรมการสาธิตภูมิปัญญาการทอผ้าจากคนในชุมชน

3. การปรับปรุงรูปแบบการตกแต่งภายในให้มีความสวยงามตามอัตลักษณ์ของพื้นที่ การออกแบบที่สามารถแสดงจุดเด่นทางอัตลักษณ์ในพื้นที่ให้มีความชัดเจน สร้างการจดจำง่าย และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ชุมชน โดยการใช้องค์ประกอบในการออกแบบ ประกอบด้วย 1. การใช้ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ที่ดึงมาจากสัญลักษณ์ทางด้านประเพณีที่สามารถจดจำได้ง่ายต่อการรับรู้ ได้แก่ วัฒนธรรมการแห่ปราสาทผึ้ง ประเพณีผีตาโม่ และประเพณีสงกรานต์ไทหล่ม 2. การเลือกใช้วัสดุแบบผสมผสานทั้งแบบสมัยใหม่และไม้แบบพื้นถิ่น และ 3. การเลือกใช้โทนสีในการตกแต่งแบบธรรมชาติ โทนสีน้ำตาล ผสมผสานด้วยโทนสีส้ม ได้แก่ สีแดง สีเหลือง สีน้ำเงิน จากอัตลักษณ์การทอผ้าชิ้นไทหล่มเพื่อสร้างจุดเด่นให้แก่พื้นที่

4. การปรับปรุงพื้นที่โดยคำนึงถึงงบประมาณการก่อสร้าง การบำรุงรักษา และรวมถึงการลดค่าใช้จ่ายไฟฟ้าในการดูแลจัดการพิพิธภัณฑ์โดยการใช้แสงจากธรรมชาติ

จากการศึกษาอัตลักษณ์ แนวคิดการออกแบบของชุมชนและความต้องการการออกแบบสู่แนวทางการออกแบบปรับปรุงพิพิธภัณฑ์และการประเมินผลงานการออกแบบแก่คนในชุมชน ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในการออกแบบพิพิธภัณฑ์เป็นอย่างมาก โดยแนวคิดของคนในชุมชนจะมีความแตกต่างกันไปตามองค์ความรู้ และประสบการณ์ของแต่ละท่านตามปัจเจกบุคคลในการรับรู้ของตนเอง และมีมิติภายนอกของบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดอัตลักษณ์ การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด โดยภาพรวมส่วนใหญ่ ชุมชนมีแนวคิดที่สอดคล้องต่อหลักการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตามหลัก 5 ประการ (สวัสดี สุขเลี้ยง, 2545) และมีความต้องการในการนำเสนออัตลักษณ์ไทหล่มให้มีความน่าสนใจตามหลักทฤษฎีการสื่อสารความหมายและการนำเสนอ ที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ประเพณีที่ยังคงถือปฏิบัติ เพื่อช่วยรักษาวัฒนธรรมทางวัตถุให้ยังคงสืบไว้ให้แก่ชุมชนรุ่นหลัง โดยคนในชุมชนมีแนวคิดว่าการพัฒนาพิพิธภัณฑ์จากกระบวนการมีส่วนร่วม จะสามารถช่วยให้เกิดการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ที่กลับมาเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนอีกครั้ง รวมถึงเกิดการสร้างความหวงแหนร่วมกันระหว่างเจ้าของสถานที่ตามแนวคิดอัตลักษณ์สถานที่ (Morgan and Pritchard, 1998) และช่วยก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ชุมชน และเป็นจุดศูนย์กลางแหล่งศึกษาเรียนรู้ ก่อให้เกิดการส่งเสริมศักยภาพด้านการท่องเที่ยวที่ตอบสนองต่อแนวคิดการพัฒนาชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะด้านแนวทางการออกแบบปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ดังกล่าวอาจมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ การก่อสร้างเนื่องจากเป็นพิพิธภัณฑ์ขนาดเล็กที่ดำเนินการโดยกลุ่มชุมชน ดังนั้นหากมีงบประมาณอุดหนุนจากหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนช่วยสนับสนุนจะสามารถช่วยให้แนวทางการออกแบบสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบโดยนำเอาเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมให้เกิดความน่าสนใจมากขึ้น โดยแนวทางการออกแบบปรับปรุงพิพิธภัณฑ์นี้สามารถนำไปปรับใช้เป็นแผนการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนที่เน้นการจัดแสดงวัตถุเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีบริบทใกล้เคียงกัน โดยการศึกษา อัตลักษณ์เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบที่สามารถช่วยกระตุ้นให้คนในชุมชนเล็งเห็นถึงความสำคัญและเกิดความหวงแหนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีและวัฒนธรรมทางวัตถุเพิ่มมากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง แนวทางการออกแบบสถาปัตยกรรมภายในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านตามวิถีชีวิตไทหล่ม กรณีศึกษา พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน วัดโพธิ์ทอง จ.เพชรบูรณ์ ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจาก

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี งบอุดหนุน การวิจัยและนวัตกรรมเพื่อพัฒนา
สังคมและสิ่งแวดล้อม ประจำปี 2563

เอกสารอ้างอิง

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2552). การส่งเสริมการลงทุนธุรกิจท่องเที่ยวในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2563. จาก <https://www.tat.or.th/th/about-tat/annual-report>
- ไตรรัตน์ จารุทัศน์. (2561). การออกแบบเพื่อทุกคน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิวารรรถ ศิริเจริญ และนันทกานต์ ศรีปลั่ง. (2560). การออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทหล่ม
เที่ยวไทหล่มเมืองสงบ มากเสน่ห์. งานวิจัยและนวัตกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เพชรบูรณ์, 17(4), 472 - 480.
- ธนิก เลิศชาญฤทธ์. (2550). การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บุษยรัตน์ ธรรมขันตี. (2555). เมืองหล่มดินแดนแห่งการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมอาณาจักรล้านช้าง. วารสาร
ศิลปวัฒนธรรมเพชรบุรี, 2(4), 65-75.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2561). วัฒนธรรมไทย. พระนครศรีอยุธยา. มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มาริสา หิรัญติยะกุล และนพดล ตั้งสกุล. (2565). การศึกษาอัตลักษณ์ถิ่นที่ในสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง. วารสารวิจัย
และสาระสถาปัตยกรรม การผังเมือง, 19(1), 99-113.
- วิศัลย์ โฆษิตานนท์. (2557). หล่มเก่า เมืองหลบ เมืองสงบ เมืองเสน่ห์. เพชรบูรณ์: องค์การบริหารส่วนจังหวัด
เพชรบูรณ์และสภาวัฒนธรรม จังหวัดเพชรบูรณ์.
- สวัสดิ์ สุขเลี้ยง. (2545). การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยโป่งผาลาด อำเภอ
เวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
เชียงใหม่.
- สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.
2560-2564). กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12.
สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2563. จาก https://www.nesdc.go.th/main.php?filename=develop_issue
- เสริมศักดิ์ ขุนพล. (2558). การศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมความเชื่อของชุมชนเกาะยอ. วารสารปารีสชาติ
มหาวิทยาลัยทักษิณ, 28(3), 83-103.
- อนุชา แผงเกสร. (2555). การออกแบบภายในพิพิธภัณฑ์. สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2563. จาก <https://issuu.com/jew-nathrathanonthongsuthipheerapas/docs/>
- Macdonald, C. (2012). Understanding Participatory Action Research: A Qualitative Research
Methodology Option. Canadian Journal of Action Research, 13(2), 34-50.
- Morgan, N. and Pritchard, A. (1998). Tourism Promotion and Power: Creating Images, Creating
Identities, Chichester: John Wiley.

